

ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก¹

จิรัฏฐ์ วรโชติหิรัญศิริ²

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงการตราและประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 หรือ Eastern Economic Corridor (EEC) เป็นแผนยุทธศาสตร์ภายใต้ ไทยแลนด์ 4.0 ดังนั้น เพื่อให้มีการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกให้เป็นระบบและโดยสอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการประกอบพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ทันสมัย สร้างนวัตกรรม และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินการด้วยการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ต่อยอดความสำเร็จมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกหรือ Eastern Seaboard คือ “แรงงาน” เป็นปัจจัยสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยมีความสำคัญต่อการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของสังคม นอกจากนี้ แรงงานยังก่อให้เกิดการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากแรงงานไม่ใช่เป็นเพียงผู้ผลิต แต่แรงงานยังเป็นผู้บริโภคสินค้าและบริการอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การใช้แรงงานไม่ว่าจะเพื่อการผลิตหรือบริการจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ถูกต้อง แต่เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้มีการตราไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติและยังไม่ครอบคลุมไปถึงประเด็นปัญหาที่สำคัญและยังมีความไม่สมบูรณ์อยู่ในบางประการ เพื่อให้มีการคุ้มครองแรงงานอันเป็นปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกแต่เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายที่ได้มีการตราไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติและยังไม่ครอบคลุมไปถึงประเด็นปัญหาที่สำคัญ 3 ประการ ซึ่งสรุปได้ ดังต่อไปนี้

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ จุฑามาศ นิสารัตน์และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ณฐ สันตสว่าง และรองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสวรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปัญหาความหมายของผู้ที่อยู่ในอุปการะตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

โดยทั่วไปแล้วบุคคลต่างด้าวที่จะเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย จำต้องมีการตรวจสอบและพิจารณาตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเป็นกฎหมายที่กำหนดเรื่องการพิจารณาการเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรของคนต่างชาติดังมีได้มีสัญชาติไทย กฎหมายดังกล่าวได้ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของประเทศและเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ได้กำหนดหลักการในการยกเว้น โดยให้ให้ผู้ประกอบกิจการในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษมีสิทธินำคนต่างชาติดังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ผู้บริหาร หรือผู้ชำนาญการ ตลอดจนคู่สมรสและบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะของบุคคลในข้างต้น เข้ามาในราชอาณาจักรได้ ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ประกอบกิจการอื่น ๆ ซึ่งมีได้อยู่ในเขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจเหล่านั้น ขาดแคลนการนำเข้าแรงงานซึ่งมีความรู้ความสามารถเข้ามาในเขตพื้นที่ของตน อาศัยเพียงคณะกรรมการนโยบายกำหนด ตลอดจนบัญญัติให้คนต่างชาติดังเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ผู้บริหาร หรือผู้ชำนาญการ สามารถทำงานในราชอาณาจักรได้ บทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีได้มีการกำหนดนิยามที่ชัดเจนว่า บุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะของคนต่างด้าวที่ถูกนำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยสิทธิในการนำคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรไม่ว่าโดยการเชิญชวนโดยคณะกรรมการหรือผู้ประกอบการตามมาตรา 54 ประกอบมาตรา 48 (2) หมายถึงผู้ใด ใครบ้างที่อยู่ในความหมายของคำว่าบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ว่า มีคนต่างด้าวบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือหลายคนกล่าวอ้างหรือใช้ฐานะว่าตนเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะของผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านใด ๆ ที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด ผู้บริหารหรือผู้ชำนาญการคนดังกล่าวเข้ามาทำงานในราชอาณาจักรภายในเขตพื้นที่ EEC ได้โดยไม่ต้องได้รับใบอนุญาตทำงานตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว แต่ต้องได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเลขาธิการ

แม้จะมีการกล่าวถึงบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะตามกฎหมายนี้แล้ว แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไม่ได้ให้คำจำกัดความ นิยามหรือความหมายของคำว่าบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะดังกล่าวจะมีคำจำกัดความ นิยามหรือความหมายเพียงใดในการบังคับใช้กับบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะของคนต่างด้าวที่ถูกนำเข้ามาทำงานในราชอาณาจักรในเขตพื้นที่ EEC

ปัญหาเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับคนไทยและการจ้างลูกจ้างคนไทยในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก

การเข้ามาลงทุนจากต่างชาติและเพื่อตามให้ทันโลกเข้าสู่สังคมเทคโนโลยี นวัตกรรม และการลงทุน ประเทศไทยได้ให้สิทธิประโยชน์ในการลงทุนทางภาษีไปเป็นจำนวนมาก โดยเสียภาษีอันพึงจะได้รับจากนิติบุคคลที่เข้ามาลงทุนในประเทศที่ได้รับการยกเว้นหรือการลดหย่อนภาษีจากการประกอบกิจการหรือลงทุนในบางประเภทเพื่อสนับสนุนให้มีการลงทุนในเขตการลงทุนนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2520 พระราชบัญญัติการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศสำหรับอุตสาหกรรมเป้าหมาย พ.ศ. 2560 ตลอดจนมาตรการส่งเสริมการลงทุนตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน การที่เปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ถูกใช้ในการเป็นเครื่องมือของรัฐในการผลักดันประเทศจำเป็นอย่างมากที่จะต้องได้รับความรู้หรือความสามารถทางเทคโนโลยีหรือการบริหารจากการเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถ เข้ามาในประเทศ พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว โดยกฎหมายดังกล่าวอนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจในประเทศไทยได้ โดยมีเงื่อนไขที่จำต้องปฏิบัติตาม ซึ่งมาตรา 5 การอนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจให้พิจารณาโดยคำนึงถึงผลดีและ ผลเสียต่อความปลอดภัยและความมั่นคงของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของประเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพลังงานและการรักษาสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค ขนาดของกิจการ การจ้างแรงงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา

ดังนั้น พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ที่ได้รับถึงสิทธิในการนำคนต่างด้าวเข้ามาทำงานในราชอาณาจักรภายในเขตพื้นที่ EEC สำหรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจ้างลูกจ้างคนไทยในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับประเทศในการพัฒนาตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งยังไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขรายละเอียดเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการจ้างลูกจ้างคนไทยในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกแม้แต่น้อย

ปัญหาประการสุดท้าย ปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติดอกนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก

พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ได้มีการตราขึ้นเพื่ออนุญาตให้คนต่างด้าวสามารถเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่ EEC ได้ยาวนานกว่ากฎหมายคนเข้าเมือง อันเป็นการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะสำหรับการนำคนต่างด้าวเข้ามา โดยมาตรา 54 และ 48 (3) ภายใบบังคับกฎหมายคนเข้าเมืองคนต่างด้าวในกลุ่มดังกล่าวสามารถอยู่ในราชอาณาจักรได้ตามจำนวนและระยะเวลาที่ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการ แม้ว่าจะเกินกำหนดจำนวนหรือระยะเวลาให้อยู่ได้ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง จะเห็นได้ว่าการเข้ามาอยู่และทำงานในราชอาณาจักร พระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2561 ได้มีการกำหนดเงื่อนไขการอนุมัติในการควบคุมคนต่างด้าวในการเข้ามาเป็นกรณีพิเศษที่สามารถกำหนดจำนวนคนหรือระยะเวลาให้อยู่ในราชอาณาจักรได้เกินกว่ากฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองซึ่งใช้บังคับเป็นการทั่วไปในที่คนจะเข้ามาในราชอาณาจักร แต่อย่างไรก็ตามเมื่อได้เข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักร พระราชบัญญัตินี้ไม่ได้มีการควบคุมคนต่างด้าวไว้ว่าห้ามมีการอยู่นอกอาณาเขตพื้นที่ EEC แต่อย่างใด การอพยพแรงงานต่างด้าวข้ามเขตอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อประเทศไทยได้

ดังนั้นควรมีหลักเกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติดูนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกควรมีกฎหมายในการป้องกัน หรือมีการกำหนดเงื่อนไขในการอพยพย้ายแรงงานออกต่างชาติดูนอกเขตพัฒนาพิเศษเนื่องจากการนำเข้ามีกฎหมายเฉพาะที่ให้สิทธิพิเศษในการนำเข้าจนทำให้จำนวนแรงงานต่างด้าวอาจล้นทะลักจึงควรมีกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับการควบคุมไว้เช่นกัน

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ผู้ศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การพิจารณาหรือวิธีการ ความหมายของคำว่าบุคคลผู้อยู่ในอุปการะโดยให้มีความชัดเจนเช่นเดียวกับ ประกาศคณะกรรมการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เรื่องหลักเกณฑ์การกำหนดจำนวนและระยะเวลาให้คนต่างด้าวเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรและกำหนดตำแหน่งหน้าที่การทำงานของคนต่างด้าวซึ่งเป็นช่างฝีมือหรือผู้ชำนาญการที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในราชอาณาจักรและได้รับอนุญาตให้ทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ได้ให้ความหมายของบุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะไว้อย่างชัดเจน โดยการล้อหลักการความหมายว่า บุคคลซึ่งอยู่ในอุปการะ หมายถึง บิดาชอบด้วยกฎหมาย มารดา และบุตรชอบด้วยกฎหมายของคนต่างด้าว ซึ่งสำหรับบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ว่าจะต้องมีอายุ

ไม่เกิน 20 ปีบริบูรณ์ ถ้าหากเกินกว่า 20 ปีบริบูรณ์จะต้องนำหลักฐานการศึกษามาแสดง เพื่อรับการพิจารณาให้อาศัยอยู่ต่อไปได้ไม่เกินสิทธิของแรงงานต่างด้าวคนนั้น โดยกำหนดไม่เกินอายุ 25 ปีบริบูรณ์ของผู้บุตรคนนั้น เว้นแต่ว่าจะเป็นผู้ทุพพลภาพและไม่สามารถหาเลี้ยงตัวเองได้ให้อยู่กับแรงงานต่างด้าวผู้นั้นจนกว่าจะสิ้นสุดระยะเวลาในการอยู่ในราชอาณาจักร ซึ่งเป็นการกำหนดความหมายได้อย่างชัดเจน

2. ควรเพิ่มเติมหลักเกณฑ์การพิจารณา วิธีการความหมายของ คำนิยามเกี่ยวกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไว้ดังนี้

(1) เทคโนโลยี หมายถึง วิทยาการ ทักษะ ประสิทธิภาพและวิธีการที่นำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการผลิต การค้า การบริการ การตลาด การบริหาร และการจัดการ

(2) การถ่ายทอดเทคโนโลยี หมายถึง การนำเทคโนโลยีมาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการประกอบธุรกิจ โดยผู้ถ่ายทอดมีการถ่ายทอดวิทยาการ ทักษะ ประสิทธิภาพและวิธีการให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ในการผลิต การค้า การบริการ การตลาด การบริหารและการจัดการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของการประกอบธุรกิจแต่ละประเภท

(3) ผู้ถ่ายทอด หมายถึง คนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542

(4) ผู้รับการถ่ายทอด หมายถึง คนไทยที่ปฏิบัติงานในองค์กรของผู้ถ่ายทอดและคนไทยที่ปฏิบัติงานในนิติบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางการค้า หรือมีการทำธุรกรรมทางการค้าระหว่างกัน รวมทั้งสถาบันการศึกษาและสถาบันอื่นที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยด้วย

โดยในการถ่ายทอดเทคโนโลยีจำเป็นต้องมีการกำหนดเงื่อนไขในการทำคำรับรองว่าจะมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่จำเป็นให้แก่ประเทศไทยเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อแลกกับการได้รับสิทธิประโยชน์ในการทำงานและการลงทุนในเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคตะวันออก นอกจากนี้ควรมีการกำหนดถึงอัตราส่วนในการใช้แรงงานต่างด้าวเทียบเป็นสัดส่วนกับการจ้างแรงงานไทย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการที่จะเป็นการทำให้แรงงานคนต่างด้าวแย่งงานแรงงานไทย และเป็นการสนับสนุนให้แรงงานคนไทยพัฒนาทักษะฝีมือจากการทำงานร่วมกับแรงงานคนต่างด้าวในการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน

3. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติพระราชบัญญัติเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเกี่ยวกับมาตรการที่ใช้ในการตรวจลงตราแก่ในการเข้าหรือออกจากเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออกเพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมและตรวจสอบและป้องกันไม่ให้แรงงานต่างด้าวที่ถูกนำเข้ามาทำงาน

ในเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคตะวันออกมีการเคลื่อนย้ายออกนอกเขตไปโดยไม่ได้รับอนุญาตและไม่ปฏิบัติตามไปตามวัตถุประสงค์ในการนำเข้ามาอยู่และทำงานในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก แม้ว่าจะมีการออกประกาศอันกำหนดให้แรงงานต่างด้าวจำเป็นต้องแสดงหลักฐานในการทำงานในราชอาณาจักร แต่มาตรการดังกล่าวยังคงไม่มีการป้องกันที่เพียงพอ เห็นควรว่าควรมีการกำหนดให้ให้รัฐมีนโยบาย (Policy) ในการจัดการกับคนต่างด้าวที่เข้ามาและพำนักในราชอาณาจักรในเขตพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกโดยการออกประกาศคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ประกาศถึง หลักปฏิบัติ

(1) โดยถ้าหากมีการเดินทางออกนอกเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกและอยู่นอกเขตพื้นที่นั้นเกินยี่สิบสี่ชั่วโมงให้คนต่างด้าวผู้นั้นแจ้งต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ณ สถานีตำรวจท้องที่ภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ไปถึง

(2) ถ้าอยู่ในราชอาณาจักรและยังคงอยู่ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเกินเก้าสิบวัน คนต่างด้าวผู้นั้นต้องมีหนังสือแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ณ กองตรวจคนเข้าเมืองทราบถึงที่พักอาศัยของตนโดยมิชักช้าเมื่อครบระยะเก้าสิบวัน และต่อไปให้กระทำเช่นเดียวกันทุกระยะเก้าสิบวัน ถ้าท้องที่ใดมีที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองตั้งอยู่ จะแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ ที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองแห่งนั้นก็ได้

นอกจากนี้ต้องมีการกำหนดถึงการอยู่ในเขตพื้นที่พัฒนาพิเศษภาคตะวันออกโดยผิดเงื่อนไข โดยกำหนดอ้างอิงมาจากบทบัญญัติพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 มาตรา 35 วรรคหนึ่งและมาตรา 35 วรรคสาม ได้กำหนดให้คนต่างด้าวต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขในการเข้ามาในราชอาณาจักร และผลของการผิดเงื่อนไขถือว่า การอนุญาตสิ้นสุดทันที เนื่องจากคนต่างด้าวอยู่ในราชอาณาจักรฝ่าฝืนเงื่อนไขจำนวนมากและรัฐไม่อาจควบคุมโดยมาตรการอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจึงกำหนดแนวทางของสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองให้คนต่างด้าวรับทราบเงื่อนไขการอยู่ในราชอาณาจักรในลักษณะของกฎหมายปิดปาก และให้ถือเสมือนกับการผิดเงื่อนไขให้ถือว่า การอนุญาตให้คนต่างด้าวอยู่ในราชอาณาจักรสิ้นสุดทันทีและได้รับโทษในทางอาญาร่วมด้วย

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2547).

ดำรง แสงทวีเลิศและนันทิกา ทั้งสุพานิช. “เขตเศรษฐกิจพิเศษแนวใหม่ในการพัฒนาพื้นที่

เฉพาะ.” วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่39(2), ฉบับที่ 42 (2545): หน้า 42- 43.

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. คำอธิบายกฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551).

สำนักงานยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาพื้นที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจ.

เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษชายแดน. (นนทบุรี: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2559).